

Az Iván környéki szikések növényzete

Plantago maritima L.

Kőszeg, 1999

Keszei Balázs
középiskolai tanár

Tartalom

1. BEVEZETÉS	3
2. CSÉRI SZIKESEK	4
3. IVÁNI DISZNÓLEGELŐ	7
4. VÉDELMI JAVASLATOK	11
5. ÖSSZEFOGLALÁS	15
6. IRODALOM	15
FAJLISTA	17

1. Bevezetés

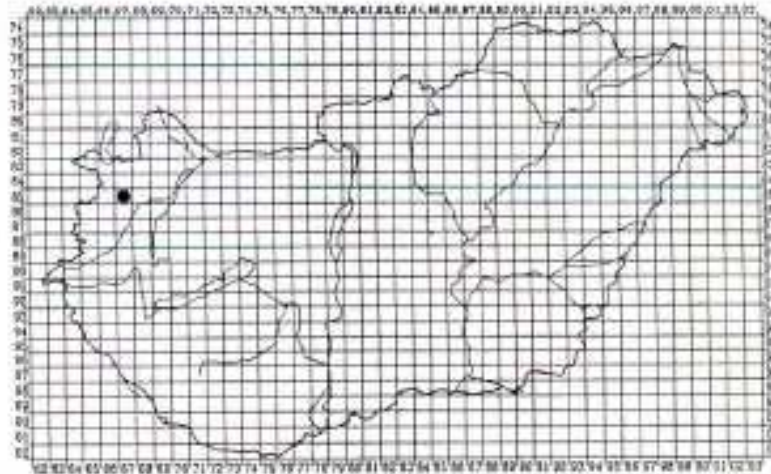
Az elmúlt néhány év botanikai munkájának eredményeként a Répce vidék flórájának és vegetációjának olyan értékeit sikerült feltárni, amelyek mérlegelése után a környezetvédelmi miniszter 1/1999 (I. 18) számú rendeletével a Répce menti mocsárréteket a Fertő-Hanság Nemzeti Park hansági területegységéhez csatolta. A Répce-sík kistáj természetvédelmi szempontból legértékesebb egybefüggő területei így védettek lettek és megőrzésük lehetőségének realitása megnövekedett. A nemzeti park részévé vált területek azonban csak részei annak az egységnek, amelynek értékei törvényes oltalommal vagy anélkül mindenképpen megőrzésre érdemesek!

A Répce vonalát követő területek mellett további rétek, fás ligetek biztosítanak hasonló életkörülményeket, mint a most védetté nyilvánított élőhelyek.

Jelen referátum két, más jellegű, nem védett gyep növényzetéről kíván keresztmetszetet adni.

A Répce-sík átlagos tengerszint feletti magassága 167 m, igazi alföldies jellegű tökéletes síkság benyomását kelti. Az egységes, alig tagolt felszint hordalékkúp jellegű kavics takarók, a Répce elmosódott medrei, völgyei tagolják. Barna jégkorszaki vályoggal és lösszel fedett kistáj. A Répce alluviumán réti öntések és a réti talajok alakultak ki. A kistájban csekély kiterjedéssel, kavics takaróval körül zárt, kis medencében löszszerű agyagon, iszapos agyagon közepes és réti szolonyecsek képződtek, amelyek morfológiai jellemzői az Alföld szikeseihez hasonlóak (MAROSI és

SOMOGYI 1990). Ezek legkifejezettebb maradványai Csér és Iván községek között, a cséri téglagyári tavak közelében (ÉNy-ra illetve K-re) található (1., 2. térképvázlat).

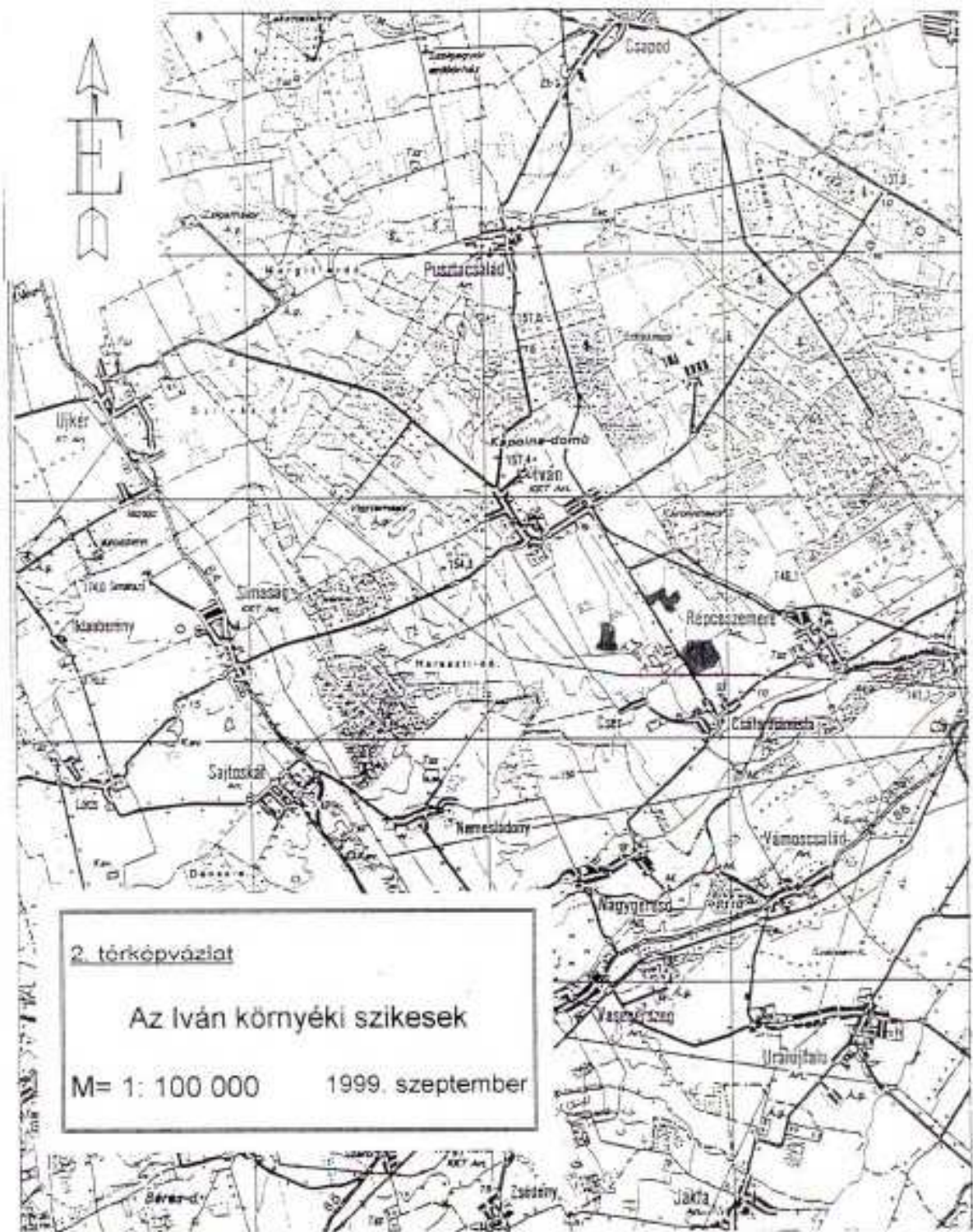

1. térképvázlat Iván község elhelyezkedése Magyarországon a közép-európai flóratérképezés rendszerében (8567)

2. Cséri szikesek

Az iváni völgy domborzatilag és vízrajzilag is medence-jellegű, csupán Csáfordjánosfa községnél van egy szűk vízrajzi "kapu". Ezen lép ki a Kócsod-patak, s tart a mélyebb fekvésű Répcevölgy felé. A Kócsod vízszállítása csekély, alig befolyásolja az iváni medence lefolyástalanságát. A medence egyes területein a kémhatásviszonyok még a szikes talajok viszonylatában is szélsőségesek (pH: 9-10), az összes só mennyisége 0,02-0,5 %, a NaHCO_3 túlsúlya jellemző (VÁRALLYAI 1964).

A szikesekre jellemző növényfajok megvannak, a társulások azonban néhol nehezen azonosíthatók. Ennek az oka a töredékességben, mozaikosságban illetve az egyes helyeken előrehaladott degradációban keresendő. ⇒

A rendszeres kaszálás csak a terület egy részére korlátozódik, ahol a terepkiemelkedéseken löszgyepszerű, réti fajokban gazdag gyepek, tavisztyeppek (*Cynodonti-Poëtum angustifoliae* RAPAICS EX SOÓ 1957), másutt az ürmös szikespuszta foltjai (*Artemisio santonici-Festucetum pseudovinae* SOÓ IN MÁTHÉ 1933 CORR BORHIDI 1996) jelennek meg, váltakozva az alacsonyabb térszínek növényegyütteseivel.

A szikes elemeket csökkenő mértékben hordozó terület különböző mértékig degradált - főképp siska nádtippán (*Calamagrostis epigeios*) és magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) által -, tarackos tippannal (*Agrostis stolonifera*) jellemezhető vegetációs egység. Nagyon heterogén ezen terület növényzete. A fent említett fajok mellett, lokálisan uralkodónak mondható a szürkekáká (*Holoshcoenus romanus*), illetve a közönséges bőrkóró (*Thalictrum minus*). A szarvas hagyma (*Allium carinatum*, *eszmei értéke 2000 Ft*) 20-30 töves állománya fordul elő.

A mélyedésekben mocsárrétek (*Carici vulpinae-Alopecuretum pratensis* (MÁTHÉ & KOVÁCS M. 1967) SOÓ 1971 CORR. BORHIDI 1996, *Agrostio-Deschampsietum caespitosae* (SOÓ1928) UJVÁROSI 1947) és magassásosok (*Caricetum acutiformis* EGLER 1933) cönózisai uralkodnak.

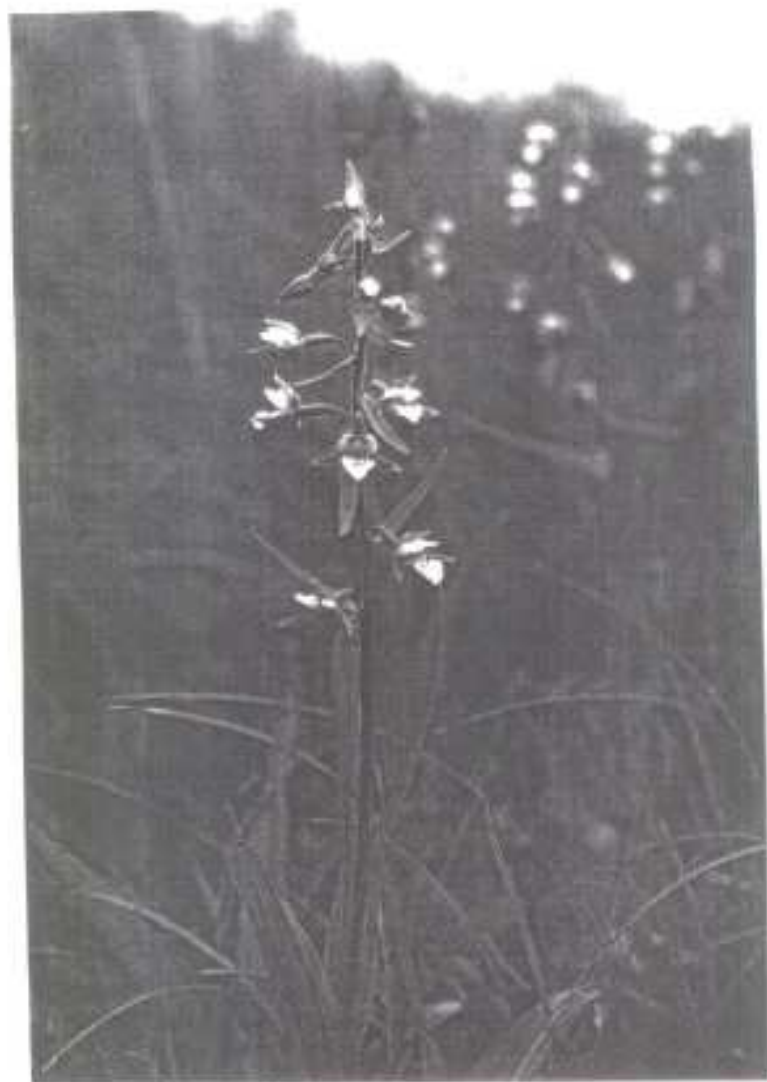
A szolonyec szikfoknövényzet (*Puccinellietum limosae* MAGYAR EX SOÓ 1933) fajai a kis területű (pár négyzetméter), kis boritottságú felszíneken fordulnak elő. A nyárelőn a sziki szittyó (*Juncus gerardi*), a tengerparti kígyófű (*Triglochin maritimus*), a sziki mézpzásit (*Puccinellia limosa*), a perifériákon a réti sás (*Carex distans*), később a sziki útifű (*Plantago maritima*) illetve a sziki őszirózsa (*Aster tripolium* ssp. *pannonicus*) megjelenése jellemzi ezt a cönózist. A legnagyobb sókoncentrációt tűrő fajok a Kócsod patakba futó árkok meredek partjait több helyütt is uralják, ahol padkásodásra

emlékeztető geomorfológiai formák jelennek meg. A terület természetvédelmi szempontból legértékesebb növényei, a nyárra szinte teljesen kiszáradó árkokban vagy környezetükben található. A kosborfajaik közül a mocsári nőszőfű (*Epipactis palustris*, **aktuálisan veszélyeztetett, 5000 Ft**) (1. fénykép), kb. 40-50 egyede, a vitézkosborból (*Orchis militaris*, **potenciálisan veszélyeztetett, 10000 Ft**) (2. fénykép) 4 tő, a fehér madársisakból (*Cephalanthera damasonium*, **5000 Ft**) egy senyvedő példány virágzott 1999-ben. A bödrös borgyökér (*Oenanthe fistulosa*) potenciálisan veszélyeztetett növénye az árkoknak, az árokparton élő macskahere (*Phlomis tuberosa*, **5000 Ft**) pedig az északnyugat-Dunántúlról eddig nem közölt faj.

3. Iváni disznólegelő

Az iváni medence ismertetett talajviszonyain, a fent tárgyalt területhez közel (az Iván-Csáfordjánosfa műúttól keletre) található, Iván község hosszú évek óta nem legeltetett disznólegelője. Egy része rendszeresen kaszált másutt cserjésedő, kaszálatlan.

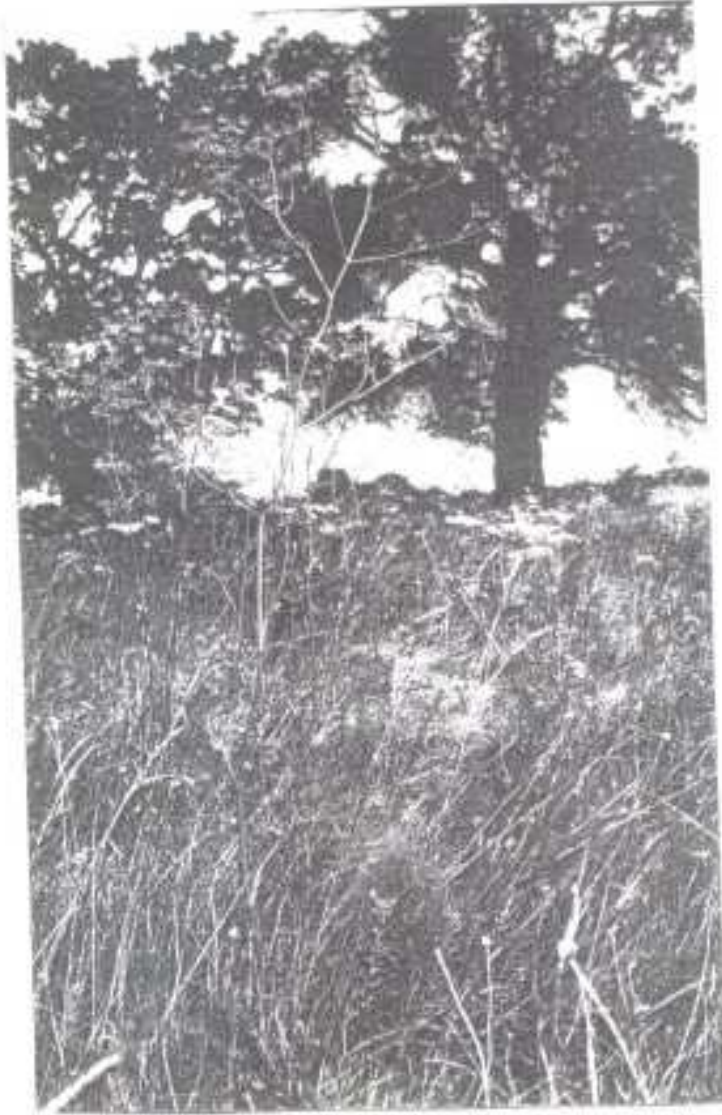
A cséri szikeseknél jobb természetességi állapotban található az űrmös szikes puszta és a kaszálóréti elemekben gazdagabb löszelegelő asszociációi. A cserjésedő, magaskórós fiziognómiájú terület öreg tölgyei valamikori kiterjedtebb fás legelő meglétéről árulkodnak. A ritkásan álló fák között sziki erdőspuszta-rét (*Peucedano-Asteretum sedifolii* Soó 1947 CORR. BORHIDI 1996) fajait találjuk. Az ősszel tömeges sziki kocsord (*Peucedanum officinale*, **2000 Ft**) (3. fénykép), ⇒

1. fénykép Mocsári nőszió (*Epipactis palustris*)

2. fénykép Vitészkosbor (*Orchis militaris*)

3. fénykép Sziki kocsord (*Peucedanum officinale*)

a réti őszirózsa (*Aster sedifolius ssp. canus*, 2000 Ft), az aranyfűrt (*Aster linosyris*), mellett korábbi aszpektusokban gyakori a magyar szegfű (*Dianthus pontederæe*), a közönséges szikipozdor (*Podospermum canum*, *Podospermum canum* var. *integrifolius*) az ékes napvirág (*Helianthemum ovatum*), az agárkosbor (*Orchis morio*, **potenciálisan veszélyeztetett, 10000 Ft**) (4. fénykép), a rigószegfű (*Moenchia mantica*). A tölgyek kb. 60-100 évesek, viszonylag alacsony termetűek. Kb. 5-10 évvel ezelőtt a disznólegelő egy részén tölgytelepítés történt, de a sorba ültetett példányok rosszul fejlődök, senyvedök.

Ezt a területet is árok szeli ketté, melyben nád (*Phragmites australis*), gyékény (*Typha latifolia*) és egyes szakaszokon tavi káka (*Schoenoplectus lacustris*) illetve a reketyefűz (*Salix cinerea*) az uralkodó. Az árok peremén több helyütt virágzik a hússzínű ujjaskosbor (*Dactylorhiza incarnata*, **potenciálisan veszélyeztetett, 10000 Ft**) (5. fénykép).

4. Védelmi javaslatok (3. térképvázlat)

A cséri szikesek egy részét rendszeresen kaszálják, ezek a területek jó állapotúak. Másutt, a degradáció megállítása és az értékek megmentése évi kaszálással még megvalósítható lenne.

Az iváni disznólegelőn a sziki erdőpuszta-rét társulást kivéve szintén szükség van a kaszálásra. Az említett cönózis viszont érintetlenséget igényel! Fajainak többsége a kaszálásra, legeltetésre, taposásra érzékeny. Hosszú távú fennmaradásához ⇒

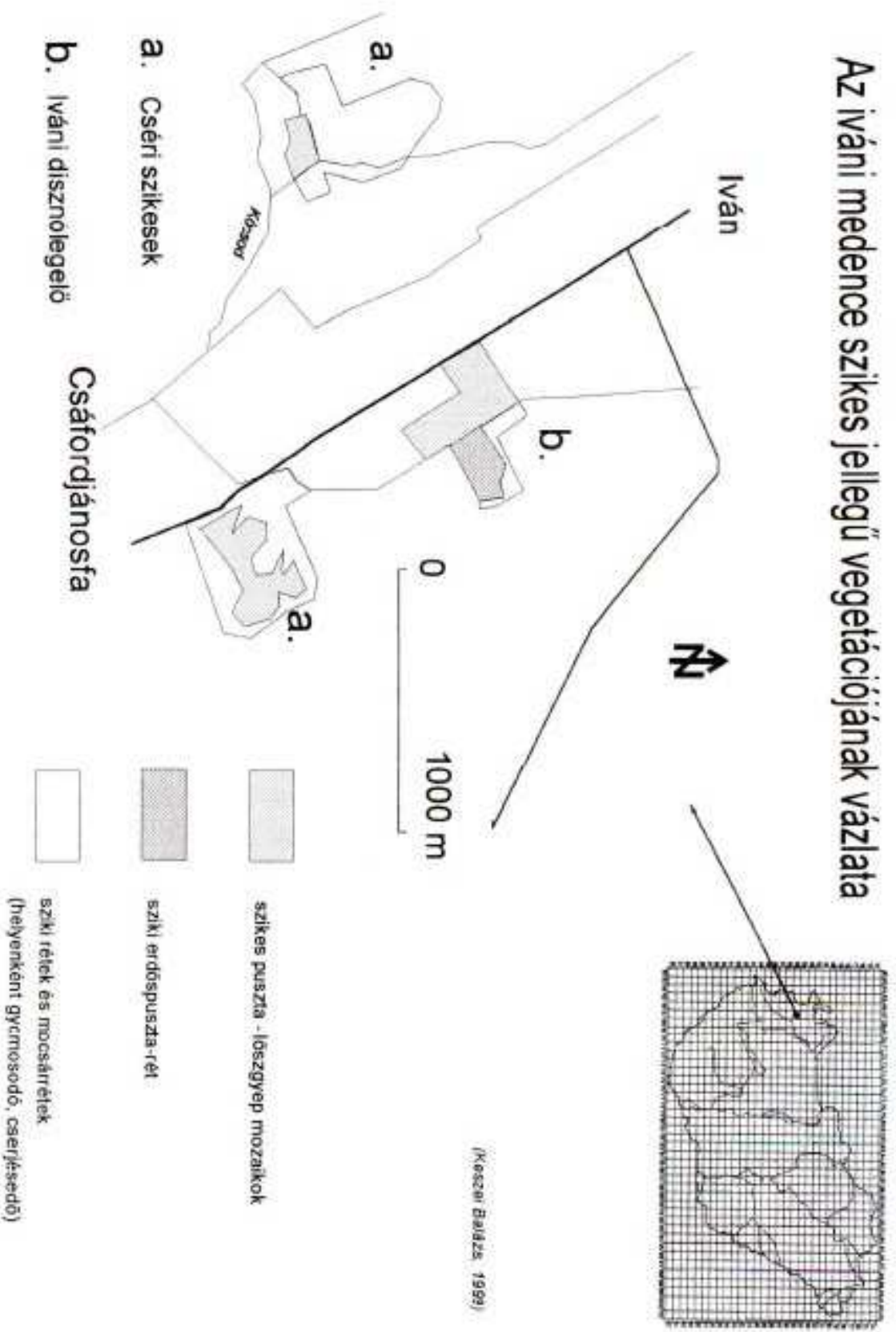

4. fénykép agárkosbor (*Orchis mono*)

5. fénykép: Hússzínű ujjaskosbor (*Dactylorhiza incarnata*)

Az iváni medence szikes jellegű vegetációjának vázlatja

mindenképpen szükséges az egész társulás-komplex megőrzése minden biotikus és abiótikus jellemzőjével együtt (VARGA Z.-VARGÁNÉ S. J. IN BORHIDI ÉS SÁNTHA 1999)!

5. Összefoglalás

A cséri szikesek szikes voltokkal, szigetszerűen megjelenő halofiton fajaikkal, védett és/vagy veszélyeztetet növényeikkel, az iváni disznólegelő fás legelőmaradványként képviselnek értéket. A sziki erdőpuszta-rét társulás, mint Kárpát-medencei endemikus asszociáció unikális természetvédelmi jelentőségű (VARGA Z.-VARGÁNÉ S. J. IN BORHIDI ÉS SÁNTHA 1999). Külön kiemelendő, hogy ez utóbbi cönózis a Tiszántúli pusztáktól teljesen elszigetelt előfordulásáról van szó.

6. Irodalom

- *1/1999. (I. 18.) KöM rendelete a Fertő-Hanság Nemzeti Park bővítéséről - Magyar Közlöny (3) 92-93.
- BORHIDI A. - SÁNTHA A. (szerk.) (1999): *Vörös könyv Magyarország növénytársulásairól* - Természetbúvár Alapítvány Kiadó, Budapest, (1) 362 pp., (2) 404 pp.
- CSAPODY I. (1963): *Növényföldrajzi jellemzés*. In: DANSZKY I. (szerk.) *Magyarország erdőgazdasági tájai...III. Kisalföld erdőgazdasági tájcsoport* - Országos Erdőgazdasági Főigazgatóság, pp. 50-51.

- GOMBOCZ E. (1906): *Sopron vármegye növényföldrajza és flórája* - Matematikai és Természettudományi Közlemények 28: 401-577.
- KESZEI B. (1996): *A nagygeresdi rétek növénytársulásai és azok természetességi állapota* - Vasi Szemle, **50** (2): 190-205.
- KESZEI B. (1997): *A Répce menti rétek vegetációja* - IV. Magyar Ökológus Kongresszus, Előadások és poszterek összefoglalói, p.: 95.
- KESZEI B. (1997): *A Répce menti rétek vegetációja Vámoscsalád és Csáfordjánosfa térségében* - Vasi Szemle, **51** (4): 469-480.
- KESZEI B. (1998): *A Répce-vidék flóra- és vegetációkutatásának eddigi eredményei* - Kitaibelia, **3** (2): 259-261.
- MAROSI S. - SOMOGYI S. (szerk.) (1990): *Magyarország kistájainak katasztere I.* - MTA. Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, pp.: 413-417.
- MOLNAR ZS. (1999): *Ósi és másodlagos (szikes) puszták a Tiszántúlon* – In: FÜLEKY GY. (szerk.) *A táj változásai a Kárpát-medencében*, GATE, Gödöllő, pp. 231-233.
- RAKONCZAY Z. (szerk.) (1996): *Szigetköztől az Őrségig. A Nyugat-Dunántúl védett természeti értékei* - Mezőgazda Kiadó, Bp. pp. 27-43.
- SIMON T. (1992): *A magyarországi edényes flóra határozója* - Tankönyvkiadó, Budapest, 892 pp.
- VÁRALLYAY GY. (1964): *A dunántúli szikesek II. Az Iván kömyéki szikes talajok és azok keletkezése* - Agrokémia és talajtan, **13** (1-2): 3-20.

FAJLISTA

- Achillea collina
Achillea setacea
Agrimonia eupatoria
Agrostis stolonifera
Allium angulosum
Allium carinatum
Allium scorodoprasum
Allium vineale
Alopecurus pratensis
Anthoxanthum odoratum
Arrhenatherum elatius
Artemisia pontica
Artemisia santonicum
Asperula cynanchica
Aster linosyris
Aster sedifolius ssp. canus
Aster tripolium ssp.
 pannonicus
Betonica officinalis
Bolboschoenus maritimus
Brachipodium pinnatum
Briza media
Bromus inermis
Bromus mollis
Bupleurum tenuissimum
Calamagrostis epigeios
Campanula glomerata
Carex acutiformis
Carex caryophyllacea
Carex distans
Carex flacca
Carex gracilis
Carex vulpina
Carlina vulgaris
Centaurea pannonica
Centaurea scabiosa
Centaureum erythraea
Cephalanthera damasonium
Colchicum autumnale
Cruciata pedemontana
Cynodon dactylon
Dactylis glomerata
Dactylorhiza incarnata
Deschampsia caespitosa
Dianthus armeria
Dianthus pontederae
Dipsacus laciniatus
Doronicum herbaceum
Epipactis palustris
Festuca pratensis
Festuca pseudovina
Festuca rupicola
Filipendula vulgaris
Galium boreale
Galium verum
Genista tinctoria
Gratiola officinalis
Helianthemum ovatum
Holoschoenus romanus
Hypericum perforatum
Inula britannica
Iris pseudacorus
Juncus effusus
Juncus gerardii
Loranthus europeus
Lotus tenuis
Lychnis flos-cuculi
Lysimachia nummularia
Lysimachia vulgaris
Lythrum salicaria
Medicago lupulina
Medicago falcata
Mentha pulegium
Moenchia mantica
Molinia coerulea
Odontites rubra
Oenanthe fistilosa
Ononis spinosa
Orchis militaris
Orchis morio
Peucedanum carvifolia
Peucedanum cervaria
Peucedanum officinale
Phalaroides arundinacea
Phlomis tuberosa
Phragmites australis
Picea abies
Pinus nigra
Plantago maritima
Podospermum canum
Poa angustifolia
Podospermum canum var.
 integrifolius
Polygala comosa
Potentilla anserina
Potentilla argentea
Prunella laciniata
Prunus spinosa
Puccinellia limosa
Pulicaria vulgaris
Quercus robur
Rhinanthus minor
Rosa gallica
Salix cinerea
Scabiosa ochroleuca
Schoenoplectus lacustris
Schoenoplectus
 tabernaemontani
Sedum acre
Senecio erucifolius
Serratula tinctoria
Solidago gigantea
Spergula arvensis
Stachis palustris
Succisa pratensis
Tetragonolobus maritimus
Thalictrum lucidum
Thesium arvense
Theucium chamaedris
Thymus glabrescens
Trifolium campestre
Trifolium montanum
Triglochin maritimus
Typha latifolia
Veronica chamaedris
Veronica spicata

Adatlap

cím: Az Iván környéki szikések növényzete

pályázó: Keszei Balázs, középiskolai tanár

anyja neve: Czigli Piroska
születési hely: Sárvár
születési idő: 1965. április 13.

munkahelye: Jurisich Miklós Gimnázium,
9730 Kőszeg, Hunyadi J. u. 10.
tel.: 94/ 360-131
email: keszeib@server.jurisich-koszeg.sulinet.hu

lakás: 9730 Kőszeg, Űrhajósok u. 15/A
tel.: 94/ 361-360